

Rafał Wnuk

Brygada Świętokrzyska NSZ w raporcie oficera wywiadu AK

Dokument charakteryzujący oddziały partyzanckie, które weszły w skład Brygady Świętokrzyskiej NSZ-OP, sporządził kpt. Leon Torliński „Rybak”. Oficer ten urodził się 4 listopada 1913 r. w Wielkiej Wsi (obecnie Władysławowo) w powiecie morskim (gdynskim). Po ukończeniu gimnazjum dostał się do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej – Komorowie, a po jej ukończeniu podjął służbę w 85 Pułku Strzelców Wileńskich stacjonującym w Nowej Wilejce. We wrześniu 1939 r. walczył w 206 Zapasowym Pułku Piechoty, w którym dowodził kompanią ckm. W szeregach tej jednostki brał udział w obronie Lwowa. Po kapitulacji miasta udało mu się uciec z niewoli sowieckiej. Wielu oficerów 206 pp zostało rozstrzelanych w Charkowie na podstawie tzw. decyzji katyńskiej. Przedostał się do Gdyni, gdzie pracował jako robotnik. Związał się z wywiadem ZWZ, dla którego zbierał informacje na temat prac prowadzonych w tamtejszej stoczni. Zagrożony aresztowaniem, w marcu 1941 r. przedostał się do Warszawy i w ramach ZWZ-AK i zajmował się tzw. małą dywersją. Po nieudanej próbie spalenia dworca kolejowego Gestapo wpadło na jego trop i musiał opuścić miasto. Został przeniesiony do Radomia na stanowisko referenta kontrwywiadu Okręgu Radom-Kielce AK. Od kwietnia 1942 r. w Sandomierzu, najpierw jako referent kontrwywiadu tego okręgu, później szef kontrwywiadu Inspektoratu Kielce AK. W maju 1944 r. został oficerem informacyjnym, a następnie operacyjnym 2 Dywizji AK. Od listopada 1944 do lutego 1945 r. kierował referatem wywiadu Inspektoratu Kielce. W kwietniu 1945 r. został wysłany na Śląsk z zadaniem budowy sieci wywiadu dla delegata rządu na kraj. Zagrożony aresztowaniem, 1 września 1945 r. opuścił Polskę, przedostał się do Włoch i wstąpił do 2 Korpusu Polskiego. Nominację na porucznika otrzymał 11 listopada 1942 r., na kapitana zaś 1 sierpnia 1944 r.

Po zgłoszeniu się do 2 Korpusu był poddany sprawdzeniu przez Oddział Informacyjny tej jednostki. Przesłuchujący go oficer wydał następującą opinię: „Inteligentny, lecz mało opanowany. Udzielone informacje są w dużym stopniu wiarygodne”.

Kapitan Torliński był żołnierzem 2. Korpusu Polskich Sił Zbrojnych we Włoszech od grudnia 1945 do 1 maja 1947 r. Przez następne trzy miesiące służył jako dowódca kompanii w Polskim Korpusie Przysposobienia i Rozmieszczenia. Po demobilizacji zamieszkał w Wielkiej Brytanii i pracował w charakterze technika dentystycznego. Był aktywnym działaczem emigracyjnym. We wrześniu 1957 r. wrócił do Polski. Był inwigilowany przez SB. Zamieszkał w Sopocie,

podjął tam pracę jako protetyk. Od 1974 r. był na emeryturze. Po 1989 r. zaangażował się w organizowanie Okręgu Pomorskiego Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Zmarł 12 maja 2007 r. w Gdyni (IPMS 138/20 434 A, Życiorys Leona Torlińskiego, 7 IX 1945 r., karty nienumerowane; <https://graedu.pl/content/6025.html>, – dostęp 4 sierpnia 2023 r.).

Niniejszy raport został spisany przez kpt. Torlińskiego ręcznie kilka dni po przesłuchaniu, a następnie przepisał go na maszynie pracownik Oddziału Informacyjnego. Komórka zbierała i opracowywała informacje wywiadowcze uzyskane między innymi od osób przybywających z kraju. Jej pracami kierował płk Wincenty Adam Bąkiewicz, po którym w lipcu 1946 r. funkcję przejął ppłk Tadeusz Rudnicki. Zebrane raporty i relacje jako tzw. Kolekcja Bąkiewicza spoczęły w Instytucie Polskim i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie. Publikowany raport jest częścią tego zbioru i został opatrzony sygnaturą IPMS Kol 138/270. Został sporządzony w październiku 1945 r., a więc miesiąc po opuszczeniu przez Torlińskiego Polski. Było to więc dokument relacjonujący świeże doświadczenia i spostrzeżenia autora, który ze względu na swoje usytuowanie w AK (szef kontrwywiadu i wywiadu AK na Kielecczyźnie) miał relatywnie szeroką wiedzę o sytuacji w terenie, na którym operowała Brygada Świętokrzyska NSZ. Mamy nadzieję, że udostępnienie tego dokumentu szerszemu gronu odbiorców przyczyni się do lepszego poznania historii jednostki Narodowych Sił Zbrojnych, której działalność wzbudza wiele kontrowersji.

Brygada Świętokrzyska ppłk. „Bohuna” Dąbrowskiego, 17 X 1945 r

Z oddziałami „Toma” [Hubert Jura] i „Zęba” [por. Leonard Zub-Zdanowicz „Ząb”¹] – zetknąłem się po raz pierwszy w 1943 r., będąc referentem wywiadu w obw[odzie]. AK Sandomierz. Oddział kpt. „Toma”² zlikwidował płk. Gwardii Ludowej (nazwiska nie pamiętam) z Ćmielowa, przedwojennego komunistę, i ciało przekazał Leutn[antowi] Thomsowi³ – referentowi wydz[iału] V Gestapa w Ostrowcu⁴. „Tom” w zamian otrzymał

---

¹ Por. Leonard Zub-Zdanowicz „Ząb” w ramach NSZ otrzymał stopień majora, a następnie podpułkownika. W NSZ wymagania awansowe były niższe niż w AK. W związku z tym dowództwo AK oraz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie nie uznawało stopni nadanych przez NSZ bez uprzedniej weryfikacji.

² Stopień kapitana Hubert Jura otrzymał w NSZ i nie został on potwierdzony przez AK ani przez Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie

³ Nazwisko tego gestapowca występuje w zapisach: Toms, Thoms.

⁴ Informacja trudna do zweryfikowania. Zapewne to jakieś echo wydarzeń rozgrywających się w majątku w Łysowody pod Ćmielowem, gdzie oddziały „Toma”, „Zęba” i Henryka Figury „Stepa” schwytały kilkadziesiąt osób (według rozbieżnych ocen od 40 do 70) związanych z AL i PPR, które po torturach rozstrzelali (S. Szymański „Góral”, *Nad rzeką Kamienną*, Warszawa 2013, s. 67–68; M. Szymański, *Łysowody 1944 – Droga do prawdy*, http://mwshistoria.blogspot.com/2018/04/ysowody-1944-droga-do-prawdy_61.html, dostęp 4 VIII 2023 r.).

worek amunicji kaliber 9 mm [i] dwa pistolety maszynowe. „Tom” w tym okresie był kilkakrotnie w Gestapo w Ostrowcu z bronią – przekazując meliny Gwardii Ludowej, miejsca pracy... Każdy pobyt „Toma” w Gestapo pociągał w następstwie dosyć szerokie aresztowania Gw[ardii] Ludowej w rejonie Ćmielów – Bodzechów – Ostrowiec – Waśniów. Bywanie „Toma” w Gestapo było publiczną tajemnicą.

Grupa oficerów dzisiejszej Brygady Świętokrzyskiej z „Tomem”, „Stepem”⁵ i innymi – bywała częstymi gośćmi lokalu „Oaza” w Ostrowcu. Bywali tam z bronią boczną, za wiedzą Gestapo.

W maju 1944 r. Lewicki Jerzy i Malinowski Andrzej – członkowie jednego [z] oddziałów dzisiejszej Brygady – naprowadzili obławę żandarmerii na oddział PPR „Ozy” [„Oszy”] we wsi Rosochy koło Opatowa. Obydwaj ww. przypadkowo zostali zastrzeleni przez żandarmów biorących udział w obławie na tenże oddział „Oszy”⁶.

Do końca lipca 1944 [r.], będąc początkowo ofic[erem] inf[ormacyjnym] 2 DP AK⁷, a później ofic[erem] operac[yjnym] 2 DP AK, otrzymywałem prawie codzienne meldunki o współpracy Brygady z Wehrmachtem – czy też Gestapem.

Miałem kilka meldunków, gdzie agenci wywiadu meldowali o tym, że widzieli osobiście ppłk. „Bohuna”⁸ w mundurze, z bronią, jadącego niemieckim samochodem z ofic[erami] Wehrmachtu.

Po objęciu wywiadu w Inspektoracie AK Kielce znalazłem w archiwum i otrzymywałem nadal meldunki ze „Społem”⁹, w których agenci wywiadu AK, będący magazynierami „Społem”,

---

⁵ „Step” Henryk Figura, występuje w literaturze też jako Henryk Figuro-Podhorski i Adam Goldfinger.

⁶ Chodzi o oddział GL-AL Stefana Szymańskiego „Oszy”-„Górala”.

⁷ 2 Dywizja Piechoty Legionów Armii Krajowej „Pogoń” istniała od początku sierpnia do połowy października 1944 r. Po jej rozwiązaniu tworzące ją oddziały zostały rozformowane lub działały samodzielnie.

⁸ Kpt. Antoni Szacki (1902–1992), w 1919 r. wstąpił na ochotnika do WP, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, w 1920 r. dostał się do niewoli, wolność odzyskał w wyniku pokoju ryskiego. Uczył się w Oficerskiej Szkole Piechoty w Warszawie i został zawodowym wojskowym. Podczas zamachu majowego opowiedział się po stronie rządowej. W połowie lat trzydziestych związał się z ONR. We wrześniu 1939 r. walczył w Armii „Prusy” i szlak bojowy zakończył pod Lwowem. Dostał do niemieckiej niewoli, z której zbiegł. Przedostał się do Zagnańska koło Kielc i w 1940 r. wstąpił do Związku Jaszczurczego (organizacja wojskowa stworzona przez członków ONR-ABC), następnie pełnił funkcję szefa sztabu Okręgu Kielce NSZ. W WP dosłużył się stopnia kapitana, w NSZ posługiwał się stopniem podpułkownika, a następnie pułkownika. W sierpniu 1944 r. został dowódcą Brygady Świętokrzyskiej NSZ, z którą w porozumieniu z Niemcami wycofał się do Czech, a następnie do amerykańskiej strefy okupacyjnej Niemiec. Po wojnie mieszkał w Niemczech i Francji, a od 1956 r. w USA, gdzie zmarł. Na emigracji pozostał jednym z liderów środowiska członków NSZ na emigracji. Opublikował m.in. książkę *Byłem dowódcą Brygady Świętokrzyskiej* (Londyn 1984), w której konsekwentnie marginalizował znaczenie kolaboracji z Niemcami, zaprzeczał jakimkolwiek związkom z Gestapo i utrzymywał, że jako jednostka przetrwała dzięki kontaktom z lokalnymi dowódcami Wehrmachtu, bez nawiązywania współpracy ze służbami specjalnymi III Rzeszy.

⁹ Związek Spółdzielni Spożywców RP „Społem” – stowarzyszenie spółdzielcze sięgające tradycją 1868 r., posiadające przed wojną rozwiniętą sieć sklepów, magazynów i domów towarowych. Podczas okupacji Niemcy

meldowali, że Gestapo kilkakrotnie kazało przygotować większe partie konserw, kasz, jaj, skóry i transporty te regularnie odbierała Brygada z pokwitowaniem. Będąc w DP AK, otrzymałem meldunki od Komendantów pl[acówek] AK, w których meldowano, że ustępujący z wiosek (z kwater) Wehrmacht – uprzedzał ludność polską, że na kwatery przyjdzie Brygada Świętokrzyska. Znany mi jest wypadek, gdzie właściciel majątku Lasochów pan Grabowski zażądał od ppłk. Kruka I¹⁰ – d[owód]cy 2 p[ułku] p[iechoty] Leg[ionów] AK¹¹, by ten zameldował do Gestapo czy żandarmerii, że zajmują kwatery w Lasochowie. Twierdził, że poprzednio kwatrowała tam Brygada Świętokrzyska, która uzgodniła powyższe z Gestapem. Powyższe potwierdzi ppor. [Jan] Lednicki – przebywający obecnie w San Giorgio – a będący wówczas adiutantem 2 pp Leg. Z zadaniem podobnym przychodził sołtys wsi Lasochów, twierdząc, że w wypadku niezameldowania wieś może być spalona w obławie.

Nadmieniam, że 2 DP AK biwakowała przeważnie w lesie, mając mimo to regularnie co tydzień minimum 2 poważne obławy żandarmerii czy Wehrmachtu. Oddziały 2 DP często były bez żywności, gdyż trudno było dojść patrolom żywnościowym do wiosek po wypiekany chleb czy przygotowywaną kawę.

W tym samym czasie Brygada kwatrowała tygodniami po wioskach, prowadząc regularne wyszkolenie w dzień i na polach.

Powodem demobilizacji 2 DP były:

1. prawie stałe obławy w październiku 1944 [r.] – i w związku z tym śmiertelność duża rannych, których z konieczności wożono na wozach,
2. brak wyżywienia ze względu na nasycenie wiosek oddziałami Wehrmachtu,
3. brak mundurów (ubrań i bielizny) i obuwia, a noce spędzały oddziały w październiku w lasach.

---

zezwolili na kontynuowanie jego działalności na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Sklepy „Społem” stały się główną instytucją organizującą legalny handel żywnością i towarami codziennego użytku w GG.

¹⁰ Ppłk Antoni Wiktorowski, oficer ZWZ-AK, od lipca 1944 r. komendant Obwodu Sandomierz AK, w okresie akcji „Burza” dowódca 2 Pułku Piechoty AK. Wiosną 1945 r. aresztowany przez UB. Po uwięzieniu wszelki śluch o nim zaginął. Data jego śmierci i miejsce pochówku pozostają nieznane.

¹¹ 2 Pułk Piechoty Legionów AK został sformowany na początku sierpnia 1944 r., działał do połowy października tego roku i liczył około 1100 żołnierzy. Jednostka była częścią 2 Dywizji Piechoty Legionów AK.

Po demobilizacji¹² oddziały 2 DP rozmelinowano po 10 ludzi po wioskach, były wyłapywane przez Wehrmacht, podczas gdy Brygada, licząca w listopadzie 1944 [r.] ponad 2000¹³ ludzi, kwaterowała w ogóle nie zaczepiana przez Wehrmacht. Patrole niemieckie otrzymywały zakaz wstępu do strefy zajętej przez Brygadę.

W obławie na zgrupowanie oddziałów PPR i skoczków Berlingowych na „Luznej [sic!] Górze” w Lasach Osieczyńskich¹⁴ brała udział Brygada Świętokrzyska wspólnie z Wehrmachtem i oddziałami [gen. Andrieja] Własowa. W obławie tej zginęło kilkudziesięciu PPR-owców i berlingowców – Polaków.

Oddział „Żbika” [Władysław Kołaciński] brał czynny udział w rozbiciu oddziału „Leszka Białego”¹⁵ i obławach na „Garbatego”¹⁶ – dowódców Gw[ardii] Ludowej. Powyższe miało miejsce w sierpniu 1943 r. W tym okresie w oddziałach partyzanckich Gw[ardii] Ludowej chroniło się dużo Polaków, którzy z komuną nie mieli nic wspólnego. Oddziałów partyzanckich AK – poza oddziałami Okręgu Radom jeszcze nie było.

W grudniu 1944 r., będąc refer[entem] wyw[iaadu] w Kielcach, otrzymałem meldunki, że w rejonie Gór Małogoskich Brygada bierze udział w łapanekach na Polaków do kopania okopów naspół z Wehrmachtem.

Również otrzymałem meldunki, że rekwizycje robione przez Brygadę na terenie pow[iatów] Jędrzejów – Włoszczowa są zabierane przez administrację okup[acyjną] na kontyngent i chłopcy otrzymywali premię za bydło i zboże zabrane i kwitowane przez Brygadę tak jak za dostarczany kontyngent.

W listopadzie i grudniu 1944 [r.] Niemcy przystąpili do organizacji „polskiego korpusu do walki z bolszewizmem”¹⁷. W[edług] wiadomości uzyskanych wówczas przez wyw[iaad] na

---

¹² Dywizja została rozformowana rozkazem komendanta Okręgu Radom-Kielce AK 8 X 1944 r. Decyzja ta została wymuszona zarówno warunkami pogodowymi (jesienne chłody), jak i trudnościami aprowizacyjnymi i narastającym się zagrożeniem ze strony Niemców.

¹³ Informacja błędna. Brygada Świętokrzyska liczyła w tym czasie około 1000 ludzi.

¹⁴ Lasy Osieczyńskie rozciągają się między Zagnańskiem, Bliżynem i Suchedniowem i stanowią część Puszczy Świętokrzyskiej. Luzna (Luźna? Łuźna?) Góra to zapewne lokalna lub zniekształcona nazwa jednego z tamtejszych wzgórz (Bruśna Góra?).

¹⁵ Powinno być: „Tadek Biały” Tadeusz Grochal.

¹⁶ Chodzi o Stanisława Olczyka.

¹⁷ Niemiecki projekt powołania polskich formacji nadzorowali hauptmann Dietrich Witzel, a za kontakty z NSZ odpowiadali Walter Hösch i hauptsturmführer SS Paul Fuchs. Niemcy tworzoną formację nazywali Polską Brygadą Ochocką lub Polskim Legionem Narodowym. Brygada Świętokrzyska NSZ powstała na bazie tych właśnie planów (J. Rydel, *General Reinhard Gehlen i jego raport o Polskim podziemiu*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2021, t. 30, s. 52–57; P. Biddiscombe, *The SS Hunter Battalions: The Hidden History of the Nazi Resistance Movement 1944–45*, Cheltenham 2006, s. 58, 99).

terenie tak Inspektoratu Kielce, jak i Częstochowa, trzonem tego korpusu była Brygada Świętokrzyska.

W listopadzie 1944 r. zastrzelony został w rejonie Częstochowy czy Radomska płk „Kmicic”, komendant ONR – zwierzchnik Brygady¹⁸. Gestapo w Częstochowie drogą pośrednią zaproponowało d[owódcz]twu AK zwolnienie komendanta Okr[ęgu] AK Kraków płk. „Grozę”¹⁹ i innych aresztowanych, będących nawet w obozach koncentracyjnych, za wskazanie zabójców „Kmicica”. Wiadomości wyżej podane były przeze mnie sprawdzone w Kraju i polegają na prawdzie. Zaznaczam, że jest to tylko drobny fragment ilustrujący współpracę Brygady z okupantem.

Wypadki te znane są każdemu chłopowi [*sic!*] w Polsce na przestrzeni najmniej 10 powiatów. Fakt przyjmowania i tolerowania Brygady przez Drugi Korpus jest propagandowo wykorzystywany w Polsce dla wykazania, że 2 Korpus to „polscy faszyci”, którzy poprzez Brygadę już wówczas współpracowali z Niemcami na terenie Kraju²⁰.

W[edłu]g wiadomości nie sprawdzonych przeze mnie Brygada w marszu na Zachód u boku Wehrmachtu kwaterowała w koszarach w Lublińcu²¹. Powyższą wiadomość sprawdzić można w szeregach 2 Korpusu rekrutujących się z Brygady Świętokrzyskiej.

W rejonie Pragi, na terenie Czech, był duży ośrodek wyszkoleniowy ONR. Sierz[ant] AK Pawelec Henryk, będący z grupą kilkunastu ludzi w lesie w styczniu, lutym i marcu na terenie kieleckiego, stwierdza, że z tego ośrodka spod Pragi Niemcy wyrzucali spadochroniarzy ONR-

---

¹⁸ Chodzi o Stanisława Nakoniecznikoffa. W WP miał on stopień majora, w NSZ używał stopnia podpułkownika i pułkownika. Oficer ten w literaturze występuje też pod nazwiskami Nakoniecznikow i Nakoniecznikoff-Klukowski. W kwietniu 1944 r. po śmierci komendanta NSZ płk. Tadeusza Kurcyusza „Żegoty” nastąpił rozłam w organizacji. Część NSZ scalała się z AK, część zaś wywodząca się z przedwojennego ONR-ABC pozostała poza strukturami AK. Ta druga grupa – przeciwna scaleniu z AK i nieuznająca władz polskich w Londynie – określana jest mianem NSZ-ZJ (Narodowe Siły Zbrojne – Związek Jaszczurczy). Przywódcy tego środowiska wybrali na dowódcę organizacji Stanisława Nakoniecznikoffa „Kmicica”, który był zagorzałym przeciwnikiem AK. Po upadku powstania warszawskiego uznali, że „Kmicic” nie nadaje się na dowódcę i zdecydowali się go zastrzelić. 20 X 1944 r. Otmar Wawrzakowicz „Oleś” i Jacek Gumowski „Jacek” zastrzelili „Kmicica”, a dowództwo NSZ-ZJ ogłosiło, że zginął on z rąk komunistów (R. Wnuk, *Niedokończone scalenie. Próby włączenia Narodowych Sił Zbrojnych do Sił Zbrojnych w Kraju*, „Dzieje Najnowsze” 2021, nr 1, s. 120–130).

¹⁹ Powinno być: „Gardy”. Chodzi o Edwarda Józefa Godlewskiego.

²⁰ Wbrew sugestii zawartej w dokumencie Brygada Świętokrzyska nie została włączona do 2 Korpusu Polskiego gen. Andersa. Polskie władze w Londynie nie zgodziły się, by jednostka, której przywódcy sprzeciwili się scaleniu z AK i współpracowali z Niemcami, zostały włączone do Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Ostatecznie członkowie tej formacji weszli do oddziałów wartowniczych tworzonych przez Amerykanów w okupowanych Niemczech.

²¹ 18 I 1945 r. Brygada Świętokrzyska NSZ dotarła do Lublińca. Dostępne opracowania nie mówią, w jakich budynkach tam kwaterowała.

u na zaplecze frontu sowieckiego²². Sierż[ant] powyższy jest na terenie San Giorgio i chętnie służy bliższymi danymi w tej sprawie.

Nadmieniam, że spadochroniarze podawali z zasady, że są „z Londynu”. Tak samo zresztą twierdziła cały czas „Brygada”, utrzymując, że rząd polski w Londynie oficjalnie nie może prowadzić wojny z ZSSR, więc w tym celu utworzono oddziały ONR-u do walki z komuną. Wszelkie [niemieckie] koncesje na rzecz Brygady uzyskane były za walkę z komuną na zapleczu frontu niemieckiego.

Obecny ppłk „Ząb” zrzucony był – jako ppor. do AK – na terenie Lubelszczyzny²³. Oficer powyższy miał kontakty do AK, rozmawiał kilkakrotnie z kolegami – skoczkami z Londynu – pozostał jednak w ONR-rze [sic!], prowadząc dywersyjną robotę w stosunku do AK. Często były wypadki rozbrojenia żołnierzy AK przez ludzi „Zęba”, jak również wykradanie schronów z bronią przygotowaną do powstania.

W okresie powstania w Warszawie ppłk „Bohun” Dąbrowski zgłosił się do komendanta Okręg AK Radom ppłk. „Przemysław”²⁴, żądając radiostacji do porozumienia się bezpośrednio z Londynem. Osobiście przeprowadzałem ppłk. „Bohuna” w m[iejscowości] Filipy pow. Kielce do płk. „Przemysław”. W dłuższej rozmowie zredagowano telegram do gen. „Bora”²⁵, przedstawiający zagadnienia Brygady, w zamian za które Brygada zgadzała się wykonać pewne zdania boj[owe] na terenie Okr[ęgu] Radom. Telegram gen. „Bora” nakazujący zerwać

---

²² Informacje nieściśle. Brygada Świętokrzyska NSZ stacjonowała w Rozstání nieopodal Brna. Jednostka ćwiczyła na tamtejszym poligonie pod kierunkiem niemieckich instruktorów. Na lotnisku pod Pragą odbywali szkolenia ludzie wytypowani do skoków na terenie Polski. W marcu i kwietniu na ziemi polskiej kontrolowanej przez Sowieców Niemcy zrzucili 29 spadochroniarzy z Brygady Świętokrzyskiej NSZ (Studium Polski Podziemnej, sygn. 434 A, NSZ, „Patrole z Brygady do Polski”, k. 34; C. Brzoza, *Od Miechowa do Coburga. Brygada Świętokrzyska Narodowych Sił Zbrojnych w marszu na zachód*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 5, s. 237–238).

²³ Informacje nieprecyzyjne. W momencie skoku do Polski Leonard Zub-Zdanowicz miał stopień porucznika, który otrzymał w kwietniu 1941 r. Został zrzucony nie na Lubelszczyznę, lecz w okolicy Grójca. Był przeznaczony do służby na terenie niezwykle trudnego Okręgu Polesie AK. Zerwał kontakt z Komendą Główną AK, związał się z NSZ i w ramach tej formacji został skierowany na Lubelszczyznę. W AK postępowanie takie traktowane było jako dezercja. Po wojnie odbył się emigracyjny „sąd honorowy”, który rozpatrywał sprawę por. Zub-Zdanowicza. Ze względu na niemożność dotarcia do przebywających w Polsce świadków sąd „odroczył” decyzję, nie uniewinniając oskarżonego ani nie uznając go za winnego (E. Rzeczkowska, *Sprawa Leonarda Zub-Zdanowicza w dokumentacji 14 Sądu Polowego Dowództwa 2 Korpusu Polskiego i 12 Sądu Polowego Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia w latach 1945–1947*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2019, nr 1, s. 157–190).

²⁴ Pseudonim „Przemysław” nosił płk Stanisław Dworzak, który był komendantem Okręgu Radom-Kielce do końca 1943 r. W 1944 r. funkcję tę objął płk Jan Zientarski „Mieczysław”. Autor prawdopodobnie pomylił pseudonimy.

²⁵ Chodzi o gen. Tadeusza Komorowskiego, komendanta głównego AK.

wszelkie rozmowy z Brygadą, a nakazujący przyjmowanie pojedynczych ludzi z Brygady do AK przekazałem za pokwitowaniem ofic[erowi] sztabu „Bohuna”.

Nadmieniam, że telegramy powyższe są na terenie Włoch, gdyż wszelka korespondencja z KG AK w tym okresie odbywała się przez radiostację „Jutrzenka” na terenie Włoch.

Będąc na terenie Murnau poprzednio, a obecnie tutaj w San Giorgio, codziennie łapie mnie kilku żołnierzy AK z różnych oddziałów partyzanckich. Żołnierze ci zadają codziennie szereg kłopotliwych pytań, na które ja nie jestem w stanie opowiedzieć.

Tak żołnierze, jak i ja osobiście odnieśliśmy jedno przygnębiające nas wszystkich wrażenie; z Polski uchodziliśmy nie dla własnej fantazji czy wygody osobistej. Za każdym z nas goniło NKWD czy bezpieczeństwa i Polska okazała się z mała, by ukryć niedobitków b[yłej] Armii Krajowej. Z chwilą gdy znaleźliśmy się w końcu w strefie alianckiej, spotkało nas nowe rozczarowanie, a często przekleństwa i złorzeczenia własnych oficerów polskich. Traktowano nas jak „bandytów” i do tego zaszczytnego miana nadanego nam przez okupanta niemieckiego nie zraziliśmy się – natomiast często nie szczędzono nam wymówek, po cośmy właściwie przyszli. Tu na Zachodzie odnosi się wrażenie, że na AK postawiono krzyż, mało tego, pomnik. Od czasu do czasu wspomina się w prasie o AK z łezką w oku i małym wzruszeniem, jak o ludziach, którzy byli, kiedyś pracowali dla Polski i ginęli. Do nas przybyłych obecnie wyczuwa się wyraźny żal, często spotykają nas wyzwiska i wyrzuty. Wyczuwamy wszyscy, że jesteśmy tu niepotrzebni, gdyż przeszkadzamy w umieszczeniu przygotowanej już tablicy pamiątkowej na gotowym pomniku.

Każdy żołnierz rozumie, że sytuacja oddziałów polskich jest ciężka, a rola dowódców nie do pozazdroszczenia, nie rozumieją jednak żołnierze jednego – dlaczego jest miejsce dla ppłk. Zęba” i przydział dla innych warchołów, a dla nich najmniej obóz cywilny. Takich jak „Ząb”, „Bohun”, „Tom”, „Step”, „Żbik” zastrzelono w ciągu pięciu lat w Kraju setki za współpracę z okupantem. Coś gdzieś się nie zgadza. Tam w Kraju popełniono bezprawie, strzelając szpicli i kolaborantów lub tu dzieje się niesprawiedliwość – bo ludzie takiego pokroju chodzą w mundurach z gwiazdkami samowolnie nałożonymi, po których głaskali ich Niemcy.

Są wypadki, że ludzie przybyli z Polski – [do] Polski wracają. Po rozczarowaniach, a często opluci przez swoich tu – wolą kryminal pewny w Polsce lub wywóz na Syberię niż w miarę znośną wegetację w obozie cywilnym, przy stałych szykanach.

[Leon] Torliński, kpt.

Wstępem opatrzył i opracował Rafał Wnuk

W dokumencie uwspółcześniono interpunkcję.

Korekta językowa Beata Bińko